

מן שאגת העלומים עם ריח בכורי החיים בלבזובם, ומצב שכוה, שמצד אחד הולך ונוצר מדע עברי בכלים נכרים ומצד שני הוא נוחח כעין יוצא דופן לתוך הסמרות לעיני החיים - היתה פגיעה-כבוד למדע העברי ועיבוי להתפתחותו.

ואמנם עור לפני שנים אחרות נעשה הנסיון לקביעת מדור שכוה בעברית על-ידי הוצאת "מודיה", כנגסה להוציא מאספים בשם "רשומות" בעריכתו של א. ררויאנוב, והמאסף הראשון כבר היה מסודר בדפוס, אלא שבאמצע קפצה עלינו הרוגה של המלחמה, ומצרה משרשה את כל ספרותנו וגם נסיון זה נתקפת.

ועתה הנח באה הוצאת "היים" למלא את הצורך החשוב הזה. יציאתו של "העבר" היא אסוף חיון חשוב בספרותנו, ומה גם שהמערכת של "העבר" באה ומעידה: ש"העבר איננו ביה"עלמן, שאנשים באים לפארו במצבות נהדרות, גם לא ירמה למוצאים, שמלקטים בו סרירי עתיקות חסרי רוח ונשמה, הוא עבר חי מלא לח, שממנו ישלשל ההוה שלנו, המחירב עמו באפלי חוטים, ואף שמתול להקימו בצבעיו הרעננים לכאר ולעין את תולדות היהודים והיהדות, ביחוד ברורות אהרונם" (תעודת "העבר"). - הבה נהו מצד המערכת מעוררת את הקורא, המבקש את הנחיות "העבר" הישראלי.

ואולם כשרק נעוף עין ב"הוכן הענינים", מיד מתגלית אלינו ארעיות מפליאה בעצם החומר ועיבוביה מורה קצת של התקופות. בחיקוי של יור דחוק ונשכת (ספר ה"ידיים" של י. צינברג) עולה ומצטרפת להד הימים הקרובים לנו, העבר הרחוק מתלכד עם העבר הקרוב, עם ההוה ממש.

ויהו עם החומר ההיסטורי באים עם מאמרים סגם, שאין להם שום שייכות אל העבר, כמו מאמרו של שאול גינבורג על אברהם שאפו, שאינו מגלה קו חדש ביצירתו של מאפו לכשעצמה ואינו נטפל גם בצד ההיסטורי שבחיון זה; או, למשל, מאמרו של זלמן עפשטיין על המנוח מגדלי - כלום מקומו בירחון היסטורי? ומה ענינו של מאמר כמו "אנשים ומעשים" מאת ש. רוונפלד לכאן? איכנס ה"אנשים והמעשים" וחיי העיידות היהודיות בפולין בשעת המלחמה וזרם המליכים ראויים היו שיכתבו בספר, והרבדים נקראים באמת בענין רג, - אבל מאמר שכוה היה מכיר את מקומו בכל מכתב עתי שהוא ולא ב"העבר" דוקא.

וטלבו הארעיות של החומר, מורגש ב"העבר" עוד לקוי גדול, שררבה מן המאמרים שנדפסו בו תורגמו, כפי הנראה, לעברית מלשון אחרת והמערכת ניצרה לא שקרה כלל וכלל על תקנה הלשון והסגנון, ולפיכך נקראים הרבים המהורגמים ככבודות, והשבושים הלשוניים צורמים את האוזן ממש.

פאסובר, ולפיכך עומד מ. מ. ווינבר לעני דמות זו ומרגיש, שרק על פי הסימנים החיצוניים - אמונתו, פעולותיו, דבריו - אפשר ליתר לו מקום בחברת בני דורו, הפרקליטים המפורסמים, ואולם על פי פנימיות נשמתו מובדל ומורש הוא מכולם, הם בעלי כשרון, פחות או יותר, והוא - גאון.

כשאתה קורא את דבריו של מ. מ. ווינבר על גדולתו של פאסובר ועל אופן חשבתו ועל הכח המיוחד שהיה לו להרום ולבנות בדיוק קל בנין שלם ולהאיר בהערה כלאתר יד אור חדש על ענין מסובך - עולה מבלי משים על לבך רמותו של גאון אחר שבעולמנו היהודי, - הוא הגאון טוולנא.

הרי גם זה לא השאיר לנו אחריו ספרים גדולים ולא יצר שיטה שלמה - וגם הוא היה כשרון... אידת-פאסובר אינה אסוף חידה חדשה בעולמנו: חידה עולמית היא.

מ. בן-אליעזר.

ה ע ב ר

רבעון לדברי ימי היהודים והיהדות.
העורך ש. גינבורג, המשחתפים בעריכה: ד"ר מ. א. אייזענשטאט, בצ"כ, ראוונפלד. הוצאת "חי"ב. כרך א. חשון-טבת תרע"ח.

הצורך לקבוע מורר מיוחד בספרותנו למדע ההיסטורי הישראלי, מלקוטי עתיקות ותעודות היסטוריות ולכל החומר המוגמר, השוקף אור על חיונות העבר שלנו, הורגש זה כבר, הכל מדים, שהאססים ומכתבי העתים, אשר הוקדשו לחקר העבר בלשון הרוסית, כמו "Историческое", "Эр. Старина", ובין בעשה, היו גידולים זרים בלשון זו. כשהיה אדם קורא כל אותן התעודות והישומות, הכתובות בנוסח העברי היהדות שיהן בלשון נכריה, היה מרגיש איוו אי-נעימות. הבה מן העצמיות ומן המקוריות המיוחדת השוככה על ענינים כאלה לפי בלשון הקדמונה או העתיקה היתה הולכת ואוברת בלשון נכריה, וחוק מה היה הלב קובל כנגד מה שאספים את אבקי הוהב של העבר וכל העושר ההיסטורי שלנו לתוך כלים זרים, והרי כולם עבריים הם, ולמה זה יתער על אכטניה ארעית ותולפת? - ומן הצד השני היו מזיקרים לעינינו מתוך מכתבי העתים העבריים כל אותם המאמרים ה"סצינאליים", שריה "עתיקות" היה עולה מהם, והיו גראים למשונים בהיותם נחונים יחד עם השירים והספורים ושאר היצירות, שעלחה

להשפעתם של הטקלינים היהודיים על גרמניה הצעירה, על סטריה וחוקריה. על צעם חקופה זו כבר כתב שמעון ברנפלד מונוגרפיה גדולה לתולדות הריפורמציה הדתית, ולפניו - ד"ר י"ל קנמור ב„מאסף“ שלו, שהוציא, ובכלל הרבו בזה לתחוב כספרות היהודית בגרמניה - אבל לקרא העברי, שאינו מצוי אצל זו, יש ענין רב בדברים שמספר לעיון על הסאלונים היהודיים, ואם כי פרזופיהן של גבורות הסאלונים רחל וורנהגן והגריסה הרץ, שהרבה מדובר בהן במאמר זה, לא כמו לפנינו בשרטוטיהן החיים, כי הלא המחבר אינו מתאר ואינו נכנס לתוך העולם הפנימי של נשים מצוינות אלו, אבל גם מה שהוא מספר על פי מקורות ידועים, ריו, שרגיש על מיו בחזיון זה המיוחד במינו.

הרשימות בדבר מ. ראטנר ורגינורי גרשני, שנכתבו על פי התורם שמנא בארביין של הכולסת הקיובית, כבר נתפרסמו על-ידי אוחו המחבר עצמו לפני שנה ומחצה בעתון „קיוב. מיסל“, ואם היתה בהן איזו תמעה בראשית ימי הריבולוציה בשביל לתמוך יומי-אינן רשימות קצרות אלו מספקות להיות תומר למאסף היסטורי. כיתוד קלוסיס הרברים בנוגע לגרשני, זה הריבולוציוני רב-הפעלים. מה שה' גאלאנז מספר עליו אינו אלא טפה מן הים ממש, אפיוודות בודדות מקורות חיוי רבי העליה.

בעל-המחשבות מספר ב„העבר“ קצת מן האנטובוגרפיה שלו... וקצת מרשטי החיים בגרובין - זו אחת האכזריות של התנועה המוסרית" ער כמה שזומר המחבר על הגלויים החיצונים של התנועה המוסרית, אינו מגלה בהחלט מאכזר חדשות, כי קרמו בזה ש. רוזנפלד בספרו על ר' ישראל סלנטר, ומה שנוגע לצעם התנועה הזאת לעולם הפנימי של בעלי המוכר, הנה לתחוב לא הציגו גם שניהם, כי טיף טוף הם דנים על חזיון זה מאגשים העוברים כבחוץ. גמס לודגשת איזו חנויות באוהם המיאורים של חיי הגערים בבית הספר" שבגרובין, וכן בתיאור פרזופיהם של ר' נאסי ור' סמחה ווסל, אבל דוקא צד זה אין לו ערך היסטורי מיוחד, והעיקר, שהשפעת גרובין בכלל על התנועה המוסרית" היתה קסנה וזלה.

א. שטייקרבר ממפל בחזיון השוב; בצוואות בימי הור הטיף, שכן משפחות כעין תומר ספרותי לתאר על מיו את צביון החיים הדגליים, חיי יום יום, חיי המשפחה, ואת גזרות הקיום הישראל הממשי בכלל בתקופות שערבו.

הכהבר בחבונן באפני צוואות שונות ועומד על אחת מהן, שהיא כפושית כשיראכלית, כיתוד, ועל פיה הוא תחאר את הקיים המיוחם, המצינים את העבר הכשריארכי הכלא הוד אצילות נפשי ומוטריה נעלה.

אמנם נכתב-עמים רמו „העבר“ לא עפי הזורה בלבד הוא העיקר, - כל תשיבותו היא התוכן ההומר; אבל ברונוגרפיה היסטורית-ספרותית, כמו „ספר תסידים“, המטפלת בחזיונות יצירה, או במאמר על מאפו, הרי גם שלמות הזורה והסגנון מלתא היא.

ועוד יותר כן הלוקיים בלסון, גדולה הקלקה שבתרגומים כגון אלו, שאין מצינים אותם בשם „הרגום“, לפני שנים אחדות, אחרי שברדיוצסקי השמיע את מתארו העזה על „שטטוש הגבולים בספרותנו“, היו נוהגים זמקמה לפלות את התרגומים בציון „הרגום“, ועכשוו מעלימים שוב את העין מחזיון זה, וכך מדמיסים ב„העבר“ שורה שלמה של מאמרים, שרוח הלשון חזרה מנכבצת ועולה מכל שורה טמש, ועוברים על זה בשתיקה. והרי ירחון היסטורי וראי שאינו צריך לזייף את ההיסטוריה!

רבים עוד הלוקיים ב„העבר“ גם בנוגע לשיטת סור-ההומר וגם בנוגע לצורתו, אבל לפומח אלה הביא לנו גם דברים, שערסם ההיסטורי אינו מעט.

בין הדברים האלה יש לציון את היומן של המשורר י. ל. גורדון, המתחיל משנת הר"ג, היא השנה האחרונה לחייו, היומן הזה נרפס בפעם הראשונה ב„העבר“, והרבה רכומים חיים ימצא בו הקורא ממערכי לבו של המשורר ההולח והעייף, שהגיע או למעגל חיוי ויצירתו האחרון, וגם הד מלבן הרוחות, ששטט או בספרותנו נגיע אלינו מתוך דפים אלו, רואים אנו את אכי השירה העברית המורנית בהכנה קצת תחת ככל שניו האחרונות, ככדירותו כל מיו שפרש כבר לקדן וזית, לא לשיר את שיר לבו, אלא מתוך איזו עיפות. אבל יחד עם זה עדיין היו צופית עיניו הבוחוח כל גורדון את כל הנעשה בספרותנו, ער כמה ער היה חושף של המשורר כלפי הרוחות החדשות, שהתחילו מנשכבו בספרות העברית, יש לראות בהערכתו שהעיקר את ספרי „הוצאת בן-אביגדור“ („העבר“ - צד 31).

והקובלנא המרה, שהיתה צובסת את לבוח כל טופי ישראלי על סדרת הפרנסה המעלינה, עולה גם מתוך יומן זה של גורדון. תקופה ארוכה של כל חיוי עמר האיש בדרים פסגה השירה והספרות, ובאתרית ימיו הוא כחזיון על קבוט שברה, על איזו תמשים רובל לחוש, שמציע לו צדבונים - שמי יתקדו עבים, כהלחי תחתה, ובעת רעה ועצבון וזאת גם פרנחתי נפסקה. לקחת את הכתר הכופע אשר עפרון אומר לתח לי, לא יתנוי לבי, כי במוהו באין לעומח צריכי“ (שם 36).

על תקופה רבת עלילות ותהמוכות ביהדות הגרמנית, ימי הסאלונים היהודים בחבלין בהחלת הגאיה הייט, עומד י. לעוין. המנפה להחקית על שרשי וחזיונות המייניים והגברתיים, ששכסירו את הקרקע

ובא המנין הקטן, אנשים כפורים בשר, המסורים לעברית ככל מקום וככל שער, והם כונים להם כמה לסקום ברות, ותהי נא הבמה קטנה ודלה שבתיים בן הקדומות, ויהיו נא העברים המרובים שם דברים פשוטים ובלוי שאר רוח, ואולם הן לא לעושר רוחני, לא ליצירה ספרותית כבודתים כאן, הלא עצם ההתוותה של תוברת שכזו אחרי כל הגלים הזרונים שעברו על גולי הארץ האחרונים, כפעל של יצירה הוא, כי המטרה, שהיתה לציניהם של אלה, היא לבלי לתת לנהלת שחכמה ותעומם בצנת הנכר.

ואני לדפוף בחוברת, ותכיבה היא עלי יותר מספרים שלמים שתכנם נעלה על תכנה, כי נראת היא לי לסמל של המלה העברית החיה גם בנכר, וכאשר יבואו הימים, ונאסף כל החומר הרב של הימים הקודמים האלה לתוך בתי גזית של תולדות, ונראה לה שם מקום גם תוברת קטנה ודלה זו — כי גם בה נראה מרשומי ההתאבקות של המלה העברית בער קיומה בנכר.

ג. גרינבלאט.

על נהרות בב"ש

У РЪКА ВАРМОНСКИХЪ.
Национальная еврейская лирика
въ мировом поэзии. Составитель
Л. Б. Сафруть. Изд. „Сафруть“
Москва 1917.

הליריקה האומית — זהו מסכן הקסאים והפלאות של העם, שכנית התעלמותו שלו, ואותה ישרי כפני עצמו. צער האומה ונכאיה המסורים, המית רוחה חלואה בעצמם — התבין זאת נפש זרה?
וכמה כירור הוא התזיון, שהד צילי הליריקה האומית היהודית נגיע לאזינונו ככל רוחות העולם.

אכן נוראה היא האגדה על היהודי הנצחי, המים השרניים החרותים על מצחו, החיות והרזים האיומים המרתפים על סביבו, כל אלה מוכיחים בלי-כך את העין הורה הסואפת לתעלמות. ומי בעל רוח נדיבה ונפש עדינה ורכה, ולא כסגה אנו את שופתו האיומה, הבוקעת מחללי החרות ומטילה זועה על כל הולכים לבטח דרכם?...

וכך עולות זעיר עם זעיר שם מן השירח העולמית קולות ובנות-קולות נוגות ה, ומיירות ישראלי, וכך ייערו ויהבו מיתרים בודדים בכנורות העולם הקדורים, שהם גם, תגום לבנות צעותנו".
ואותן בנות-הקולות הנוגות של בת-הסירח

השיבות היסטורית יש גם לסקירה על פכולת ההגרה, כל ישראל חברים, התעובדה על ידי ג. טריווס על פי ספרו של גוסטו לוי.

מלבד האמורים נמצא ב, העבר" הרבה חונר היסטורי, כגון: הפנקסי קלית מטטילאב" עליידי ש. דובנוב ו, פתיקות חילנה" עליידי ד. מנידן; מכתבים של ערטר לר' שניאור זקס, העודות בדבר צרות היהודים בימי המלחמה האחרונה, רשימה סלאה פנין ל, תולדות המרד בפולין" מאת ש. ו. סטניסלבסקי, ביבליוגרפיות מאת פ. דיקשטיין וב. דינאבורג, שאין להן בעצם שייכות אל הדפד ההיסטורי.

הספר מסיים במכתבים של הכנותר ד"ר י. קצלבסקי.

ביעבור הקורא הפשוט על החומר ההיסטורי, על התעודות הכונות ועל יתר הדברים המתנהלים ככבודות ומגויע על לפנה ברוכה זו, עד למכתבים הקלים והיפים האלה, אז ירגיש בהם את העונג החיונה, שמרגישים תמיד בשעה קריאת רוב דברי המנוח; גם על המכתבים האלה שפוך אותו הקסם וההן, אותה האצילות הנפשית, שהרבים כל-כך לספר עליהם יודעי המנוח.

ג. גרינבלאט.

בנכר

קובץ לעניני ספרות ולשאלות הומן. יוצא לאור על-ידי אגודת התחיה באלכסנדריה בעריכת יוסף אהרנוביץ, חוברת א.

מונתה לפני החוברת הדלה והצנומה ואני מדפוף רגע בעלים המעטים, קורא את הדברים, סתם דברים לעניני השעה, ורגע אשים עיני בסער החוברת, והסם "בנכר" צובט בלי-כך את הלב, איוו בת-קול נוגה בוקעת ועולה ממלה זו.

באלכסנדריה של מצרים, בעיר היושבת על כפתן ארץ-ישראל, נכתבו הדברים, והכותבים מגולי ארץ ישראל המ, והחורך יוכף אהרנוביץ, אחד מכוני הפועל הצעיר, זו הבמה היפה של אנשי הרות בארץ ישראל החדשה — גם הוא גלה למקום נכר, סערת המלחמה עקרה אותם משרשי חייהם, קפדה את החוסים המאגרים אותם אל הארץ, שהיתה להם לפולדת, ומהלכים אל תוך החיים הזרים, והם יושבים עתה כעבר לבנול בולדתם. לאזנם מגיע הר החיים אשר בה, והלב, כמה הרה הלב לכל הנעשה שם בעבר השני, והמלה העברית החיה מה תהא עליה? כלום גם בור-דינה יצא לעלת בגולה, וגם היותה עקרה משרשה לא תאלם?